

Hayat

*Hayata, daima hayata.. dünyaya
daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt VI. 15, Teşrinsani, 1929. Sayı:143

YAZILAR VE YAZANLAR

Vuzuh
Ressamlarımız
Geçen Dakikalarım
Büyük Catherine
Evvela Kooperatitçi
Türk illerinde
Yolcu duygu ve görüşleri

Müderis İsmail Hakkı
M. Şekip
Necip Fazıl
A. Emrullah
Dr. Vedat Nedim
İsmail Hikmet
Cevat

Ey Aşk!
Türk Çinileri
Türbe
Umumî tamaşa
Bir roman Komprimesi
Hayat ve Neşriyat

Enis Behiç
N. İbrahim
Gündüz
Halit Fahri
Aka Gündüz
Nahit Sırrı

Musahabe:

Vuzuh

İçtimaiyatçı Bouglé fikirlerin tarihinden bahsederken H. Bergsonu maddî âleme mahsus kılışelerle batını âlemi düşünmenin tehlikesini gösteren feylosof olarak anlıyor. Bergsona göre haricî âlemin kılışeleri, hatta bunlar ilmî de olsalar, bir mana, keyfiyet ve seyir âlemi olan batınıyi derunîyi, meselâ ihtirasların, mefkûrelerin, iradelerin tekevvününü ifade için salih değildirler. O halde katı madde nin sert ve dümdüz lisanı olan ilimden başka olan bir lisanla, felsefenin canlı ve terkipçi lisanına müracaat etmek lâzımdır. Acaba «vuzuh,» vazih, tavzih» dediğimiz zaman ne kastediyoruz?.. Bu sualin madde dilindeki kılışelerinden bazıları:» ayırmak, açmak, berraklaştırmak...» tır.

Vuzuh burnudur?.. Eger bu ise içtimaiyat için E. Durkheim Auguste Comte un, terbiye için Pestalozzi ve Troebel, J.-J. Rousseau nun sade bir neşircisinden ve tamimcisinden başka ne dir?! Bu anlayışa göre sonradan gelenler evvelden gelenleri ayıklamış-

lar, temizlemişler berrak bir hale getirmişlerdir!.. Bu suretle işleri ne ilmî, ne de felsefî bir iştir, sadece amelî ve mihanikî bir iştir!.. Bu adamların ya canlı bir rolü var yahut yok. Hangisi?.. Ben bir Durkheim, bir Pestalozzi, bir Troebel, hatta bugünküler hep birer başkalıktır. Hatta fikirlerinin en müşterek olan « muayyencilik » yüzünde, hatta sezîşlerin en eş olan « tabiat » fikrinde bile.. Rausseau dan beri, hatta Rönesanstan beri bu fikir adamları hep « tabiat, tabiat!.. » diyorlar, fakat acaba kendi an'anesi içinde yaşayan bizler onun mukallidimiyiz?! Varisleri kopyacılarımızdır?.. Benzemekle bir şey deyildir?! - Vuzuh!.. bunu eyice anlamaya çalışalım: Vuzuhlandırıran adam taşlara, topraklara, ruhlara kadar inerek canlı bir iş görmüşse o diğerlerinden ayrıca bir şeydir. Âdî neşirci ile yaşatarak tekemmül ettiriciyi birbirinden ayırmakta sadece bir iffet değil, mecburiyet vardır. Çünkü bu dikkat haricinde şunu kavrayamassınız.

Müderis İsmail Hakkı

Tahliiler:

Ressamlarımız

Görlüyorki impresiyon istler resmi her şeyden evel bir ziya ve renk kompozisyonu gibi düşünüyor ve her şeye bu gözle bakıyorlar. Bunlarca resimde fikir, bir rengin ahenkli bir surette inkişafıdır. Bu ressamların tabloları matlup intıbaı uzaktan verirler.

Bütün bu hareketler artistik liberalisme doğru enerjili ve kazanılmış adımlardır. Bunlar yapılmamış olsaydı resim yaşayamazdı. Resimdeki bu liberalizm, her türlü güzellik ve teknik dagmatismasını inkâr eder, misaller verir fakat ders vermez, san'atkârlara tabiattan başka üstat tanımamağı öğretir, istiklâlden başka geçer lir dogm tanımaz, her şeyden evel samimî olmayı, insanın kendi kedisinini terbiye etmesini ve mükemmel diye sürülen hiç bir fikri kabul etmemeyi ister. Bütün sırların şahsiyetlerde olduğunu düşünerek san'atın sırlarını bilmek iddiasında olanlara şaşar.

Ne klasik, ne romantik, fakat daha çok realisme yakın olan bir de « intimites » ler var. Bunlar cümhurun gör-

Tarihten bir sahifa

Büyük Catherine

Büyük Catherine'in hayatını ve mühim vekayia sahne olan saltanatını nakletmek için altı yüz sahifelik bir kitap yazmak icabeder. Biz burada yalnız seri hatlarla faal ve heyecanlı dolu bir hayatın bazı mühim safahatını tasvir etmekle iktifa edeceğiz.

Müstakbel büyük Catherine, christian-Auguste de Zerbst-Dornburg isminde bir Alman prensinin kızı idi ve Sophie Frederique d'Anhalt namını taşıyordu. Tarih mahalli tevellüdünün kat'i olarak tespit etmiyor.

Sophienin çocukluğu Stettin şehrinde pek mütevaziana geçmiştir. o zamanlar Almanya'da moda olduğu üzere Mademoiselle Cardel isminde bir Fransız mürebbiyesi prensesin terbiye umur ile tanzim edilmişti. Mürebbiye Sophieye Fransız lisanın inceliklerini et sosiyete adabını öğretmekle mükellef idi. Mademoiselle Cardel bu faal terbiye devresi esnasında talebesinin bir gün tarihte büyük bir nam bırakacağını zerre kadar hatırına getirmemiştir.

1743 senesinde Sophie on dört yaşına girmişti. Ebeveyni kendisine aile arasında « Fighen » küçük Sophie ismini vermişlerdi. On dört yaşında olan bu genç kız kimsenin nazarı dikkatini celbetmiyordu. Daha cazip bir güzelliği de yoktu. İşte bu sırada Sophie'nin istikbali görünmeğe başladı.

Prusya kralı ikinci Frederic Rusya imperatoriçesi Elisabeth ile Pierre le Grand'ın küçük oğlu Pierre de Hlsstein ile küçük Sophie'nin izdivacını görüşüyordu. Niçin ikinci Frederic bu izdivaç ile meşgul oluyordu. Bunun sebebi gayet basit idi. Frederic Prusya'nın rakibi olan Saxe'in projelerinin akamete uğratmak için bu izdivacı arzu etmişti. Sophie Saxe'in hesaplarını alt üst etmek için iyi ihtihap edilmiş bir kızdı ve Frederic heman bundan istifadeye şitap etmişti.

Bu izdivaç pek mahirane bir surette ihzar ve idare edilmiştir. Sophie'nin validesi bir gün bu hususta gizlice bir emir almıştır. 1743 de saray büyük mareşalı Brünnerden gelen mektubu şu maalde idi:

« Imperatoriçe hazretlerinden telekki ettiğim hususî ve sarîh bir emre tevfi kan kızı nız Prenses Sophie ile birlikte ailei imperatorinin bulunduğu mahalle gelmek üzere derhal Rusya'ya hareket etmeniz in arzu edildiğini haber vermekle bahtiyarım

Imperatoriçe hazretlerinin kızı nızla beraber bir an evvel burada bulunmanızı arzu etmesindeki manayı anlayacak kadar münevversiniz.

Imperatoriça hazretleri zevciniz prensin bu seyahata iştirak etmemesinin muvafık olacağını bildirilmesini de sureti mahsusada bana emir buyurdular.

Bu mektuba seyahat masrafı karşılığı olarak on bin rublelik bir çek leffedilmiştir.

Christian - Auguste, kendisinin seyahata iştirakden men edilmiş olmasına rağmen, zevcesile kızının Rusya'ya hareketlerine derhal muvafakat etti.

Prensin seyahata iştirak ettirilmemesinin sebebi diplomat olmaması ve sarayı imperatoride protokol harici hareketlerinde bulunması endişesi idi. Fakat ouguste aile reisi sıfat ile haiz olduğu hukuk ve nüfuzu istimal etmek için, kızına bazı vesayada bulundu.

Seyahat bidayette pek zahmetli oldu. Şiddetli bir soğuk hükümferma idi. Mütenekkiren seyahat eden prenses Sophie seyahatın ilki kısmında pek adi ve pis yerlerde kalmak zarureti karşısında bulundu. Fakat « Riga » ya muvasalat edildiği zaman vaziyet tamamilen değişti. Kendisine büyük bir istikbal merasimi hazırlanmıştı. Muhteşem bir saray arabası kendilerini bekliyor ve top sesleri muvasalatlarını

tes'it ediyordu. Sarayda Prensesle validesine gayet zengin ve muhteşem bir daire tefrik edilmişti. İkametleri esnasında şereflerine parlak resmi kabuller ve ziyafetler tertip edilmiş ve bu merasim günlerce birbirini takip eylemişti.

Prenses kendisine karşı gösterilen bu parlak kabulden son derece mütehasıs olmuştu. Bir mektubunda hayret ve memnuniyetini şöyle tasvir ediyor. Kendimi daima imperatoriçe hazretlerinin refakatinde zannediyorum. Bütün bunların benim için yapıldığı bir dirlü küçük aklıma sığmıyor.»

Seyahat sarayı imperatori tarafından sureti mahsusada gönderilmiş iççisi kürkle kaplı bir kızak içinde Moskovaya kadar devam etti. Perensin zevcine yazdığı bir mektupta « ben ve kızım kraliçalar gibi yaşıyoruz » denilmektedir.

İlk mülakat Moskovadavaki oldu. Imperatoriça Elisabeth Sophie ye karşı pek müşfik ve mültefit görünmüştür. Genç perens Grandük Pierre güzel perenses muhabbet ve şefekatla dolu bir isticat göstermiştir.

Grandük Pierre nişanlısından bir yaş daha büyüktü. Genç kızın alâka ve muhabbetini celbetmek için parlak maceralar uydurur ve bunları hikâye ederdi. Fakat akıllı ve zeki perenses Pierre'in nakadar basit fikirli bir adam olduğunu anlamakta gecikmemiştir. Bununla beraber hakikî hissiyatını hiç bir zaman izhar etmemiştir. Hatıratında şu sözleri söylüyor: Perens benim için haizi ehemmiyet değildi, beni en çok alâkadar eden şey Rusya tacı idi». Hatıratının diğer bir kısmında ise «Kalbim bana hiç bir ilhamda bulunmıyordu, beni idare eden yalnız hırs idi» diyor.

Filhakika bu zeki kız hırsı uğrunda her şeyi göze almış, gayesine vasil olmak için hiç bir fedakârlıktan çe-

Evvela Kooperatifçi; sonra Kooperati

kinmemiştir. Dinini değiştirmeyebile muvafakat etmişti. Tepdili din ettikten sonra artık büyük Catherine doğmuştu.

Ertesi gün resmî nişan merasimi vuku buldu. Fakat izdivaç perensin rahatsızlığı hasebile ancak 21 ağustos 1745 de icra edilebildi. İzdivaç pek parlak oldu. Altı gün devam eden şenlikler yapıldı. Fakat bütün bunlara Catherinenin pederi davet edilmedi. Christian - Auguste yapılan merasimin şenliklerin tafsilatını zevcesinin okumakla iktifa etmişti.

İzdivaçdan bir kaç gün sonra Catherine inkisarı hayale uğramıştı. Frederic manyak bir adamdı. Bütün vakitini dışarda güzel kadınlarla geçirir ve zevcesine karşı olan alâkasını tamamen unuturdu. Catherine hatıratının bir tarafında bu vaziyetten pek acı şikâyet etmektedir.

Catherine yirmi beş haşına geldiği zaman güzelliği pek cazip bir şekil almıştı. Catherinenin bir çok prtreleri mevcuttur ve bunların hepsi kendisinin fevkalade güzel olduğunu isbat etmektedir.

Cont Pomatowski bize güzel Catherine i şöyle tasvir ediyor. Siyah saçlar. parlak bir beyazlık, ufak bir burun ve puseyi davet eden bir ağız. Mevzun bir vücut, cazibedar yürüyüş. Edasında asalet ve azamet. İhtimal ki bu tasvir bir az hakikattan uzaklaşmıştır, fakat Catherine her halde cazip ve şuh bir güzelliğe malikdir.

Imperetoriça Elisapeth 5 kânunu-sani 1762 tarihinde vefat etti. Rivayete nazaran vefatından evvel grandük Pierre ile Catherine i yatağının yanına çağırması ve onlara itidal ve evi geçinmelerini tavsiye etmiştir.

Üçüncü Pierre in hükûmeti evi ümitlerle başlamıştı. Esaletin hurriyetini ilan eden bir emirname her tarafta hüsnü kabule mazhar olmuştu. Ayan meclisi yeni Imperator için altından bir heykel rekedilmesine karar vermişse de Pierre bunu kabul etmemiştir. Pierre ikinci bir emirname ile de affı umumî ilan ettirdi. Bu hareket yeni imperatorun nufuzunun artmasına bais olmuştu.

Fakat üçüncü Pierre in popularitesi çok devam etmedi. Bu iki ani emirname ile alicenaplığına hatime vermişti.

Bir müddet sonra sarayda eski hayat başlamıştı. Saraya dahil olan kadınların mevkii güzellikleriyle taayyün ediyordu. Imperator bu saray alemle-

Kooperatif.. Kooperatif... Koope-ratif...

Hepimizin zikri bu.. Her kes kooperatifin lüzumuna kani İtiraz eden tek kişi yok: mukemmel bir ceph vahdeti!

Fakat bunca senedir aynı nakratin muhtelif ağızlarından muhtelif şekillerde işidilmesine rağmen halâ Türkiyede bir kooperatif hareketinden bahse imkân yok. Yâni mesele daha "söz" den "iş" e geçemedi.

Meşhur İzmir "İktisa kongrası"nın da kooperatif teşkili lüzuna ehemmiyetle işleri olunmuştu. "Âlî İktisat meclisi" aynı lüzumu tekrarladı. Ve bu sene "Millet meclisi" de kendi kooperatiflerine pek geniş muafiyetler bahşeden mükemmel bir kanun kabul etti.

Gazetelerde okuduğumuza göre İzmir mintakasında bu kanunun tatbi için faaliyete de geçilmiştir. İş ciddileşiyor demektir. O halde bu kadar mühim bir teşebbüsün selâmeti namına düşündüklerimizi açıkça söyleyelim.

" "

Herşeyden evvel bilinmesi âzımgelen bir nokta var. O da şu: kooperatif "hüsnü niyet"le kurulmaz. Kooperatifi ancak "kooperatifçiler" kurabilir ve "kooperatifçiler" idare edebilir. İşte izce en mühim mesele bu.

Bizde Kooperatifçiler var mı? varsa bu iş yürür, yoksa yürümez. Nasıl ki şoför olmadan otomobil yürümezse! Daha fenası, eğer kooperatifçi yokken işe başlanırsa muhakkak olan muvaffakiyetsizlik neticesinde doğrudan doğruya Kooperatifçilik "disbre" ite,

rinden kurtulduktan sonra askeri deliliklerine başlıyordu. Kendisine muhabere hissini vermek için boş yere top attırır, ortalığı lüzumsuz yere heycana düşürürdü. Rus askerlerine Prusya askeri uniformasını giydirdi. Halbuki o zamana kadar Prusya Rusya ile hali harpde bulunmuştu. Bu halk arasında ademi memnuniyet tevhit etti. Bu ademi memnuniyet Imperatorun Dani-

olur; itibardan düşer: ve köy'ü bir dah böyle çürük işlere girmez.

İşte en büyük tehlike de buradadır.

Kooperatifin dayanacağı en sağlam temel köylünün emniyet ve itimadıdır. Bu bir kere sarsıldı mı dünyanın en ehliyetli, en becerikli kooperatifçilerini bile getirsek yine güç kazanılır. Onun için hiç acele etmemeliyiz ve her şeyden evvel kooperatifçi yetiştirmeliyiz.

Bu işi üstüne alan Ziraat Bakanlığı acaba bu vadide bir teşebbüste bulunmuş mudur? Bu kursları idare etmek için mutahassıslar getirmiş midir?

En çok altı aylık kurslarda kooperatifçi yetiştirme bahasına bir ihtisas işidir. Biz de bu işi başarabilecek bilgili ve tecrüeli bir muallim kadr sunun varlığından şüphe etmemiz pek haksız değilim zann ederim.

Eğer bizde de kooperatifçiler ol saydı o va it bizim de muvaffakiyet e çaışan bir kaç "haki" kooperatifimiz bulunurdu albuki bundan üç sene evvel de yine İzmir'de bir kooperatif harakâtını başlangıcına şahit olmuştuk. Bu başlangıcın da sonu gel memiştir. Fakat bu gayet tabii bir netice idi ve biz bu akibeti daha o zaman "Hayat" mecmuasında intişar eden yazılarımızla haber vermiştik. Bu evvelden haber veriş bir kerame ve kehanet eseri değil, gayet basit ve zarurî bir istidlal neticesidi.

Bugün de yine bir hareket karşısında bulunuyoruz. Fakat acaba işe başlama şartları eğilmiş midir?

Türkiyede kooperatif harakâtının inkşafı ile şiddetle alâkadar bulunan bu noktaya bir kere daha işaret etmekten kendimizi alamadık.

Dr. Vedat Nedim

marka eleyhine Prusya ile ittifak akt etmek istediği şayi olduğu zaman haddi azamiyi bulmuştu.

Yeni çar Prusyalılardan heyecanla bahseder ve ruslar hakkında tezyifkârane bir lisan kullanırdı. Bu hareketlerle üçüncü Pierre orduyu, ayanı, ruhbanı ve ehaliyi kendinden uzaklaştırmıştı.

A. Emrullah